

Щорічний семінар Європейської групи RDA

23–25 травня 2016 р. у Національній бібліотеці Латвії (м. Рига) відбувся черговий щорічний семінар Європейської групи RDA (European RDA Interest Group, скорочено EURIG). Як відомо, RDA – аббревіатура від «Resource Description and Access» – назви нового міжнародного стандарту каталогізації «Опис та доступ до ресурсу». Багато національних та наукових бібліотек світу вже здійснюють каталогізацію бібліотечно-інформаційних ресурсів за новим стандартом або активно працюють над його впровадженням*.

Європейська група RDA була створена з метою професійного спілкування фахівців, що працюють за новим стандартом чи вивчають його. Учасники Групи узгоджують питання розвитку RDA відповідно до потреб європейських читачів, мають змогу централізовано контактувати й вирішувати питання з Керівним комітетом RDA і, що дуже важливо, обмінюються досвідом перекладу стандарту на європейські мови та досвідом його впровадження. Членом Групи може стати будь-яка національна бібліотека Європи, бібліографічний центр чи інша установа, що відповідає за використання та впровадження правил каталогізації у своїй країні.

Ідея створення Європейської групи RDA вперше обговорювалася на конференції Американської бібліотечної асоціації (АБА) в Чикаго (9–15 липня 2009 р.). Подальша дискусія була продовжена на 75-му Конгресі ІФЛА (23–27 серпня 2009 р., Мілан, Італія) та зимовій конференції АБА (15–19 січня 2010 р., Бостон, США). Як наслідок, 8 серпня 2010 р. у Копенгагені (Данія) відбувся установчий семінар «RDA в Європі: зробимо це дійсністю», а 8 грудня 2011 р. – інавгураційна зустріч EURIG у Франкфурті-на-Майні (Німеччина). Невдовзі, 27 січня 2012 р., у Парижі зібралася технічна нарада, а 15 серпня цього ж року у Гельсінкі (Фінляндія) працювала робоча група щодо майбутнього об'єднаного засідання.

З того часу відбуваються щорічні семінари EURIG: 21 вересня 2012 р. у Мадриді, Іспанія;

19–20 вересня 2013 р. у Стокгольмі, Швеція; 25 квітня 2014 р. у Відні, Австрія; 14 квітня 2015 р. у Берні, Швейцарія. Останній семінар, у якому вперше взяла участь і представниця Національної бібліотеки України, відбувся в Ризі, Латвія.

Національна бібліотека Латвії (НБЛ), єдина з бібліотек країн колишнього СРСР, яка входить до EURIG, не випадково була обрана місцем проведення зустрічі європейських бібліотекарів. Упродовж останніх років працівники цієї бібліотеки відвідували семінари EURIG; тут створено окремий відділ, який працює над перекладом та адаптацією RDA. Важливо також, що Національна бібліотека Латвії – єдина з бібліотек колишнього СРСР – надає свій Авторитетний файл імен до Віртуального міжнародного авторитетного файлу (VIAF), тобто є його складником. Щоквартально системний бібліотекар НБЛ передає нові дані до VIAF. Слід зауважити, що з 1 квітня 2016 р. цей файл створюється відповідно до вимог RDA. Зараз фахівці працюють над тим, щоб авторитетний файл назв установ та організацій також відповідав вимогам нового стандарту. Існує й авторитетний файл географічних назв. До того ж, у 2014 р. Національна бібліотека Латвії переїхала до нового сучасного приміщення, зведеного на березі Даугави, і має всі необхідні умови, у т. ч. й технічні, для проведення заходів найвищого рівня.

Вів семінар **Алан Данскін** (Alan Danskin) – керуючий стандартами метаданих фонду Британської бібліотеки. Йому допомагала директор Бібліографічного інституту Національної бібліотеки Латвії **Аніта Голдберга** (Anita Goldberga).

Голова Ради RDA **Симон Берні-Едвардс** (Simon Verney-Edwards) у доповіді «Стратегія та управління RDA» розкрив причини і контекст появи нового стандарту, обґрунтував необхідність переходу від AACR2 до стандарту, що відповідає вимогам нового інформаційного середовища і новим видам продуктів. Доповідач окреслив шлях, пройдений RDA за 2013–2016 рр., виокремив стратегічні пріоритети Ради RDA на 2015–2020 рр. Серед них: працювати у напрямі міжнародного визнання та прийняття RDA; розробити сталу бізнес-модель та релевантну керівну структуру процесу (робочі комітети мають бути не надто великими –

* Див.: *Стрішенець Н.* Міжнародний стандарт каталогізації «Опис та доступ до ресурсу» («Resource Description and Access»): особливості впровадження // *Бібл. вісн.* – 2016. – № 1. – С. 41–45.

не більше 10–12 людей можуть співпрацювати, особливо у даному контексті); окрім робочих груп час від часу запрошувати фахівців за контрактом для виконання обсягових робіт; відображати потреби різних спільнот відповідно до стратегічного плану (наприклад, неангломовних; небібліотечних, що належать до сектора культурної спадщини чи постачальників) та ін.

Фахівець представив діючу нині модель управління, за якою розвитком RDA керує Рада RDA (RDA Board). Їй підпорядковані: Керівний комітет RDA (RDA Steering Committee), шість регіональних представництв RDA у Африці, Європі, Азії, Океанії, Латинській Америці та Карибському басейні, Північній Америці; власники авторського права на RDA (Американська та Канадська бібліотечні асоціації, Британський інститут бібліотечно-інформаційних професіоналів), постійні робочі групи тощо.

Рада RDA співпрацює з представниками національних установ, які впровадили чи збираються впроваджувати новий стандарт найближчим часом. Доповідач запропонував визначення Національної бібліотеки, називаючи її національною бібліографічною агенцією, яка є «організаційним утворенням, заснованим у складі системи бібліотек країни, що відповідає за підготовку авторитетних та повних бібліографічних записів для кожного нового видання, що вийшло в країні, створюючи записи відповідно до чинних міжнародних бібліографічних стандартів і публікуючи їх якомога швидше». Визначення національної архівної установи він навів із сайту Міжнародної ради архівів: «Національні архівні установи, що керуються законодавством і відповідальні за розвиток національної архівної політики та програм» (International Council on Archives, www.ica.org).

Рада RDA має розвинуту онлайн-інфраструктуру, яка дає змогу проводити дискусії, веб-конференції, голосування, мати зворотний зв'язок, механізм прийняття пропозицій, створювати е-репозитарій документів.

Окрім Британської бібліотеки, яка разом з Бібліотекою Конгресу була першою у впровадженні RDA (1 квітня 2013 р.), найбільших результатів досягнуто Німецькою національною бібліотекою. Тому саме її представник доповідав про них.

Рената Беренс-Нойман (Renate Behrens-Neumann) з Національної бібліотеки Німеччини (за участі **Крістіана Аліверті** (Christian Aliverti) – Національна бібліотека Швейцарії і **Верени Шаф-**

фнер (Verena Schaffner) – мережа австрійських бібліотек) представила доповідь «RDA в Німеччині, Австрії, Швейцарії: спільний проект трьох країн» («RDA in D–A–CH *: cooperative project in three countries»).

Як поінформувала доповідачка, німецькі бібліотекарі підійшли до питання впровадження нового міжнародного стандарту дуже системно й обдуманно. Відразу три німецькомовні країни готувалися зробити це одночасно. До спільного проекту долучилися не лише бібліотеки національного рівня, державні, але й спеціальні та публічні і навіть культурні інституції. Всі 16 учасників проекту з впровадження RDA перейшли на новий стандарт з січня 2016 р., а Національна бібліотека Німеччини зробила це ще 1 жовтня 2015 р. Від цієї дати і до 6 квітня 2016 р. нею внесено, відповідно до вимог нового стандарту, 72 225 бібліографічних записів.

Бібліотеки німецькомовних країн, які не ввійшли до числа учасників проекту, також поступово починають працювати за RDA. Рената Беренс-Нойман зауважила, що Інтегрований німецький авторитетний файл створюється відповідно до вимог нового стандарту ще з середини 2014 р. За цей час додалося понад півмільйона записів (з них, на особу – 363 259, колективи – 53 964, конференції – 23 833, назви творів – 13 837, географічні назви – 9442 тощо). Якщо в Україні взагалі не створено національних авторитетних файлів (навіть на українських авторів), то перелічені вище авторитетні файли існують не лише окремо в кожній з названих країн, а й зроблено спільні інтегровані авторитетні файли для усього німецькомовного світу.

Організаційно на виконання проекту працюють експерти і робочі групи. Так, завданням робочої групи національних бібліотек трьох країн є підготовка положень, інструкцій, пояснень та прикладів. Таку структуру планують зберегти й надалі.

Доповідачка зазначила, що важливою ланкою роботи є підвищення кваліфікації та навчання бібліотекарів. Вже підготовлено шість навчальних модулів: від першого – Функціональні вимоги до бібліографічних записів (FRBR) – до шостого – спеціальні матеріали. Розроблялися ці модулі спільно усіма учасниками проекту і вони регуляр-

* D–A–CH – аббревіатура на позначення німецькомовних країн: D – Німеччина (Deutschland), A – Австрія (лат. Austria) і CH – Швейцарія (лат. Confoederatio Helvetica).

но оновлюються. Зріс інтерес до навчання й інших бібліотек, які не входять до числа учасників. Для них Німецька національна бібліотека проводить навчання з січня 2016 р.

Незважаючи на високий рівень розвитку й, відповідно, фінансування бібліотек країн-учасниць, на доступ до електронного варіанта стандарту, який постійно оновлюється, та інших пов'язаних з каталогізацією матеріалів, розміщених на сайті «RDA Toolkit», діє консорціальна ліцензія, спільна для ФРН, Австрії і Швейцарії. Вона передбачає доступ до «RDA Toolkit» для всіх бібліотек і культурних установ трьох країн, а також для німецьких установ за кордоном, наприклад, Гете-інститутів у різних країнах світу. Укладає ліцензію і є лідером усього проекту впровадження RDA Національна бібліотека Німеччини. Нею створено навіть спеціальний ресурс «RDA-Info-Wiki» (<https://wiki.dnb.de/display/RDAINFO/RDA-Info>), який є платформою для інформування, спілкування учасників проекту та розміщення матеріалів стосовно RDA. Відзначалося, що у Німеччині навіть видавці стали використовувати RDA для опису своїх видань.

Інформацію про значні напрацювання німецьких фахівців доповнила доповідь **Ренати Беренс-Нойман і Крістіана Аліверті** «Співвіднесення та взаємні посилання між RDA та іншими стандартами. Авторитетні дані як сполучна ланка для культурної спадщини», яка стосувалася взаємодії RDA з іншими бібліотечно-інформаційними стандартами, а також авторитетних даних, вимоги до яких є складником нового стандарту. Доповідачі, посилаючись на голову Ради RDA С. Едвардса, який неодноразово відзначав, що стандарт має охоплювати ширший культурний сектор, відображати (відповідно до стратегічного плану) потреби різних спільнот, які працюють з культурною спадщиною, розглянули причини переходу німецьких бібліотек на RDA. Серед основних були виокремлені міжнародний характер стандарту та те, що попередні правила каталогізації, зокрема і англо-американські, спрямовувалися здебільшого на опис книг і призначалися лише для бібліотек.

Фахівці уточнили, що проект з упровадження RDA одночасно у трьох німецькомовних країнах розпочався у 2012 р., а вже наступного року були створені робочі групи, куди окрім бібліотекарів увійшли представники музеїв та архівів. Долучено було й Комітет з бібліотечних стандартів та його робочі групи зі спеціальних матеріалів (стародруків, графіки), а також предметних рубрик. Пер-

шими результатами їхньої роботи стали навчальні матеріали.

Особливу увагу у доповіді було приділено авторитетним даним, які слугують сполучною ланкою при описі об'єктів культурного сектору. Насамперед характеризувався добре відомий у фаховому середовищі німецький Інтегрований авторитетний файл (Gemeinsame Normdatei, GND), котрий є результатом співпраці трьох країн: ФРН, Австрії і німецькомовної частини Швейцарії. Gemeinsame Normdatei включає весь спектр авторитетних файлів: осіб, установ та організацій, конференцій та подій, географічних назв, предметних рубрик. Відзначалося, що з липня 2014 р. для створення авторитетних файлів використовується RDA, а для авторитетного файла предметних рубрик – «Regeln für den Schlagwortkatalog» (німецькі правила предметної каталогізації). Доповідачами наголошувалося на безперечній цінності авторитетних даних, на можливості їх використання в архівній справі. Підкреслювалося, що до GND як добре організованої структури можуть долучатися й інші інституції, адже правила для авторитетних даних добре прописані в RDA й доволі стабільні.

Від господарів семінару з ґрунтовною доповіддю «Впровадження RDA: приклад Латвії» виступила **Майра Крейслере (Maira Kreislere)**. Вона розкрила причини, які спонукали бібліотеку обрати новий стандарт каталогізації. Серед них: зростаюче надходження е-ресурсів до бібліотеки; поява нових, нерідко складних видів ресурсів і нового середовища, в якому відбувається обмін даними; наявність глобального ресурсу авторитетних даних; глобальний обмін даними. Серед першорядних причин було також названо бажання НБЛ стати частиною сучасного бібліотечно-інформаційного світу.

Раніше зведений каталог бібліотек Латвії створювався за Англо-американськими правилами каталогізації (AACR2), а Міжнародний стандартний бібліографічний опис (ISBD) використовувався для національної бібліографії. Але вже у 2005 р. вийшло латвійське видання «Функціональних вимог до бібліографічних записів» – концептуальної моделі ІФЛА з пошуку та доступу до онлайн-ових бібліотечних каталогів, з врахування завдань користувача, а 2011 р. Національна бібліотека Латвії стала членом EURIG. Наступного, 2012 р., для впровадження нового стандарту у НЛБ було створено групу експертів з шести осіб і забезпечено доступ до основного онлайн-ового ресурсу RDA – RDA Toolkit. Принципи RDA частково стали реалізовуватися у бібліографічних записах, особли-

во при описі е-ресурсів, у т. ч. книг, серіальних видань, нот, відео тощо.

Особлива увага у НБЛ приділяється авторитетним записам (АЗ). База авторитетних даних створюється бібліотекою з 2000 р. Про серйозні напрацювання у цій галузі переконливо свідчить те, що ще у 2013 р. авторитетний файл імен Бібліотеки був прийнятий до Віртуального міжнародного авторитетного файла (VIAF). З квітня 2016 р. усі нові авторитетні записи на особу формуються лише відповідно до вимог RDA, а з 2017 р. планується розпочати створення АЗ на установи та організації за RDA. У травні 2016 р. було визначено нові поля для географічних АЗ.

Згаданою вище групою експертів було перекладено і адаптовано словник термінів RDA. Розроблено стратегію впровадження нового стандарту на 2016–2018 рр. (другий етап), у якій передбачено найближчим часом створити керівництво з опису монографій відповідно до RDA і навчальну програму для співробітників Бібліотеки. З кінця 2016 р. планується розпочати навчання каталогізаторів, а у 2017-му – підготувати керівництво з опису серіальних та інших видів видань.

М. Крейслере окреслила також проблеми, що ускладнюють впровадження RDA в Латвії. Це, насамперед, відсутність необхідних фінансових і кадрових ресурсів для повного перекладу RDA. Схожа ситуація була з форматом MARC21 для бібліографічних даних, який так і не було перекладено латиською. Бракує також фахівців для авторитетної роботи. Нелегким завданням є переклад термінів RDA. Перекладені терміни повинні бути зрозумілими, тлумачитися однозначно, щоб не виникло потреби у розлогіх поясненнях. Певною проблемою є деякі відмінності між записами у зведеному каталозі бібліотек Латвії (MARC21 і AACR2) і базі даних національної бібліографії (MARC21 і частково ISBD). Необхідно також змінити філософію каталогізації. Вона повинна нарешті орієнтуватися не на бібліотекаря, а на користувача.

Член Керівного комітету з розвитку RDA, член каталогізаційної секції ІФЛА **Гордон Данзіре** (Gordon Dunsire) у доповіді «RDA та розроблена ІФЛА на основі Функціональних вимог до бібліографічних записів Бібліотечна довідкова модель» («IFLA FRBR-Library Reference Model and RDA») наголосив, що RDA є пакетом елементів даних, керівних принципів та інструкцій зі створення метаданих на ресурси бібліотечної і культурної спадщини, які формуються відповідно до міжнародних

моделей пов'язаних даних, орієнтованих на користувача. І якщо такий інтегрований онлайн-продукт, як RDA Toolkit, надає доступ до самого стандарту, основних принципів його використання та інструкцій, то Бібліотечна довідкова модель (Library Reference Model, LRM) – це концептуальна модель високого рівня, призначена стати основою, на якій розробляються правила каталогізації. Вона була розроблена у відповідь на необхідність уніфікації трьох окремо створених концептуальних моделей (FRBR – Функціональних вимог до бібліографічних записів, FRAD – Функціональних вимог до авторитетних записів, FRSAD – Функціональних вимог до авторитетних записів предметних рубрик) і об'єднання їх в єдину несуперечливу модель, яка охоплює всі аспекти бібліографічних даних. У 2010 р. в ІФЛА була створена група, яка активно працювала над створенням консолідованої моделі. LRM – FRBR розроблена в рамках системи моделювання «сутність – зв'язок».

Наші колеги з Польщі після входження до Євро-союзу досягли значних успіхів у розвитку бібліотечної справи і наближенні її до європейських стандартів.

На відміну від більшості європейських країн, представлених на семінарі національними бібліотеками, польський досвід вивчення нового стандарту висвітлив представник бібліотеки Варшавського університету **Лешек Сніжко** (Leszek Śnieżko) у доповіді «RDA та NUKAT» (підготовлена у співпраці з **Агнешкою Каспржик** (Agnieszka Kasprzyk)). Бібліотека є центром зведеного каталогу наукових та університетських бібліотек Польщі, який функціонує з 2002 р. Називається він NUKAT, об'єднує 144 польські бібліотеки і є джерелом бібліографічних і авторитетних даних про фонди наукових бібліотек Польщі. Л. Сніжко наголосив, що одним з найважливіших складників NUKAT є об'єднаний Авторитетний файл і його дзеркальні копії, які підтримуються кількома інтегрованими бібліотечними системами, що використовуються бібліотеками – членами NUKAT. Зведеним каталогом охоплена вся країна. Це, насамперед, всі наукові й університетські бібліотеки, серед яких і книгозбірні дослідних інститутів і музеїв, а також педагогічні, публічні, церковні.

Всього NUKAT містить понад 3,3 млн бібліографічних та більше 5 млн авторитетних записів. Здійснюється авторитетний контроль не лише прізвищ авторів, але й назв серій, уніфікованих назв, предметних рубрик тощо. Щоденно додаєть-

ся в середньому 1200 бібліографічних записів та 1 тис. авторитетних. Сигли бібліотек-членів вказують на місцезнаходження кожного видання. Каталог охоплює майже всі типи документів, окрім рукописів і архівних документів. Він представлений у міжнародному зведеному каталозі WorldCat і міжнародній базі авторитетних даних VIAF. Постійно здійснюється бібліографічний контроль нових бібліографічних записів, що додаються до бази даних.

Л. Сніжко зауважив, що Центр NUKAT почав стежити за розвитком RDA з 2010 р. Однак, повне впровадження нового стандарту є поза фінансовими і кадровими можливостями Центру. Тому польські бібліотекарі шукають рішення, які б дали змогу уникнути трудомістких затрат праці й часу для модифікації бази даних і водночас зробити ці дані дієвими, наблизити їх до вимог RDA. Зокрема, широке використання уніфікованих назв і встановлення зв'язків між сутностями дасть змогу наблизитися до впровадження RDA.

Доповідач повідомив, що у квітні 2015 р. відбулася презентація проекту «Дескриптори Національної бібліотеки». Головна його мета – модифікація правил предметної каталогізації. Водночас цей проект впливає і на описову каталогізацію, і на функціонування авторитетних файлів. Найближчим часом планується: переклад словника RDA; впровадження нових полів до авторитетних записів (є намір додати визначники VIAF та ISNI); скасування правила трьох, коли в процесі каталогізації при наявності більше трьох авторів можна було зазначити прізвище лише першого автора й робити додатковий опис на нього, а всіх інших подавати позначкою «та ін.».

Доповідь «RDA у Фінляндії» представила **Марія-Ліза Сеппала** (Marja-Liisa Seppälä) з Національної бібліотеки Фінляндії. Вона повідомила про завершення повного перекладу нового стандарту фінською мовою й виставлення його на початку 2016 р. на сайті RDA Toolkit. Роботи з перекладу тривали чотири роки, і ще вісім місяців знадобилося, щоб представити текст на RDA Toolkit. Тому, пояснила доповідачка, фінський переклад RDA ґрунтується на версії квітня 2015 р. Національне керівництво з RDA буде опубліковане у вересні 2016 р.

На початок 2016 р. новий стандарт впровадили близько 40 фінських бібліотек. Окрім Національної, всі університетські бібліотеки, кілька спеціальних і публічних. Загалом же існує вимога, що будь-яка бібліотека Фінляндії, яка бажає дава-

ти свої записи до національного зведеного каталогу Melinda, має працювати за RDA. Мета зведеного каталогу – охопити у найближчі кілька років більшість бібліотек країни. Важливо, відзначила доповідачка, що впровадження RDA не змінює ні каталогізаційного процесу, ні моделі даних (інтегрованою бібліотечною системою Melinda є Aleph / Voyager), ні користувацького інтерфейсу (форматом даних є MARC21).

Значна увага приділяється навчанню фінських бібліотекарів. Так, 2015 р. воно складалося з трьох модулів і трьох цілоденних сесій, а саме: загальна і засаднича інформація; атрибути і зв'язки; приклади у форматі MARC21. Відбувалися також слайд-презентації без практичних занять. У 2016 р. планується провести шестигодинний вебінар з різних аспектів RDA, наприклад, зміни в іменах та назвах, зв'язки, каталогізація нот, каталогізація аудіовізуальних ресурсів тощо. Ці вебінари записуються і їх можна переглядати пізніше. Національна бібліотека цього року також організовує шість «годин питань» (на веб). Участь беруть близько 200 учасників (зазвичай каталогізаторів); кожного разу розглядається орієнтовно 20 питань. Усі онлайніві навчальні сесії записуються й виставляються на навчальній веб-сторінці. Найчастіше запитують про вибір автора твору і створення авторитетної точки доступу до твору; каталогізацію нот та дисертацій; про елементи області вихідних даних.

М.-Л. Сеппала звернула увагу і на суто фінські проблеми роботи з новим стандартом. Так, вживання великої літери для кожного терміна (розд. А.2.6 і А.3.2) суперечить вживанню великих літер у фінській мові. Англо-американська законодавча система відрізняється від фінської (розд. 6.29.1.18-6.29.1.20), й тому інструкції RDA щодо законодавчих ресурсів не можна застосовувати у Фінляндії. Є проблеми й з описом нот, оскільки в країні існує тривала національна традиція, яку важко полатати. Деякі пропозиції фінських бібліотекарів будуть подані до робочої музичної групи RSC найближчим часом. Дві з них вже прийняті групою.

За впровадження RDA у країні відповідає Національна бібліотека Фінляндії. Вона забезпечує бібліотеки країни усім необхідним стосовно нового стандарту: розробляє загальне керівництво з RDA, відповідає за постійне оновлення його фінськомовного варіанта, за словник термінів RDA. М.-Л. Сеппала вказала на брак ресурсів, у т. ч. людських, для впровадження нового стандар-

ту. Національна бібліотека потребує допомоги бібліотечної мережі, тому активно працює кілька загальнонаціональних робочих груп: Комітет зі стандартів каталогізації, робоча група з практики каталогізації (предметних рубрик, опису нот, авторитетних імен), робоча група зі спеціальних напрямів каталогізації. Національна бібліотека Фінляндії координує їхню роботу.

Щодо співпраці бібліотек, архівів і музеїв країни, то RDA обрано як один з рекомендованих стандартів для фінських установ пам'яті (бібліотек, музеїв та архівів). Особливо це стосується розділів 8–11 стандарту (атрибути осіб, родин, колективних авторів), розділів 29–32 (зв'язки між особою, родиною, колективом), додатку К (визначники зв'язків для осіб, родин, колективних авторів).

Рагна Стайнарсдоттір (Ragna Steinarsdóttir), керівник комплектування та каталогізації Національної та університетської бібліотеки Ісландії, розповіла про RDA в Ісландії. Вона повідомила, що формальним днем упровадження RDA в країні стало 20 травня 2016 р. Доповідачка зауважила, що Ісландія – невелика країна, населення якої становить близько 330 тис., тому загалом кількість бібліотекарів є порівняно невеликою. Через це важко виділити достатню кількість людей, які б виконували роботу, пов'язану з перекладом, вивченням та впровадженням нового стандарту. Ніхто з фахівців не працював над цим повний робочий день, ця робота виконувалася паралельно з виконанням повсякденних обов'язків, але результатів досягнуто вагомих.

Дуже допомагає те, відзначила доповідачка, що у Ісландії існує єдиний зведений каталог бібліотек, який охоплює бібліотечну систему всієї країни, й куди входить понад 300 бібліотек: університетських, публічних, шкільних. Працюють вони з системою Aleph від ExLibris, використовуючи пошукову систему Primo, яка забезпечує один інтерфейс для всього, що включено до електронних баз даних, хоча у бібліографічній базі пошук може здійснюватися і окремо.

Р. Стайнарсдоттір наголосила, що контролю якості бібліографічних записів завжди приділялася увага у консорціумі. Ліцензію на каталогізування видання мають лише кваліфіковані бібліотекарі після відвідання спеціальних курсів, де їх додатково інструктують, як користуватися каталогізаційним модулем Aleph, та розповідають про політику каталогізації. Відвідувачі таких курсів повні мати базові знання з опису ресурсів.

Чому ісландські бібліотекарі обрали RDA? Серед основних причин це те, що у зведеному каталозі бібліотек країни лише трохи більше третини всіх нових записів – записи ісландською мовою. Водночас англійською – майже половина. Тому ісландські каталогізатори імпортують багато готових записів або використовують запозичувальну каталогізацію. Так, у 2014 р. таких записів було 9351.

Це зумовило необхідність переходу на RDA, і вже у квітні 2014 р. був підготовлений відповідний графік роботи. У січні 2015 р. на половину ставки найняли менеджера проекту строком на 18 місяців. Фактично він став єдиною людиною, яка офіційно займалася впровадженням RDA. Було створено робочі групи: навчальна, група з впровадження, група з форматів, група з перекладу і керівний комітет для консультацій щодо основних питань політики. Від 20 до 30 людей брало участь у робочих групах, розпочавши свою роботу з отримання онлайн-доступу до RDA Toolkit та відвідання вебінарів і онлайн-курсів – в основному від Американської бібліотечної асоціації. І найважливіше, відзначила доповідачка, що на зустрічі EURIG у Стокгольмі 2013 р. було налагоджено робочі контакти з Аланом Данскіним (Alan Danskin).

У березні 2015 р. група ісландських бібліотекарів відвідала Британську бібліотеку в Бостон Спа з метою вивчення процесу впровадження змін, яких потребувала інтегрована бібліотечна система, адже Британська бібліотека також використовує Aleph. А. Данскін порекомендував також відвідати Голландію, університетську бібліотеку в Амстердамі, яка нещодавно впровадила RDA. Голландський досвід став дуже корисним. У травні 2015 р. Ісландію відвідав А. Данскін. Він був головним доповідачем на весняному зібранні каталогізаторів та провів курси для фахівців, які впроваджують RDA.

Щодо перекладу стандарту доповідачка зауважила, що було перекладено лише вступ, який містить багато понять FRBR, вибірково перекладено зміст, носії та визначники зв'язку. На сьогодні ісландською перекладено 44 терміни зв'язку – найважливіші, за потреби здійснюється переклад й інших. Насправді відбір ісландських термінів для перекладу англійською став найбільш трудомістким завданням. Неможливо розрізнити ісландською, наприклад, автора передмови (writer of foreword), автора переднього слова (writer of preface) і автора вступу (writer of Introduction). В ісландській є поняття (víðprent), яке охоплює

англійські терміни introduction, foreword / preface і afterword / postface.

Процес упровадження відбувався організовано, за планом. Каталогізатори різних типів бібліотек відновили свій дозвіл на каталогізацію, відвідавши курс з RDA тривалістю два з половиною дні, що відбувся у лютому і квітні 2016 р. Було проведено також курси з каталогізації музичних видань і нот, а також окремий курс з запозичувальної каталогізації та створення аналітичних записів (журнальних статей, розділів з книг, окремих музичних творів) відповідно до вимог RDA.

У майбутньому планується навчання персоналу, який працює у комплектуванні, довідковій службі, на обслуговуванні. Є потреба відстежувати те, як «система» працює з бібліографічними записами, якими вони з'являються кінцевому користувачеві, маючи на увазі зв'язки FRBR.

На завершення Р. Стайнардоттір зазначила, що багато людей сприяли процесу впровадження, RDA, результати якого виявилися успішними. Цей процес згуртував каталогізаторів всієї Ісландії. Впровадження RDA стало важливим чинником продовження бібліотекарями своєї освіти, підвищення кваліфікації каталогізаторів.

З повідомленням «RDA в Іспанії» виступив **Роберто Гомес (Roberto Gómez Prada)** з Національної бібліотеки Іспанії. Він повідомив, що, окрім іспанської, стандарт перекладено і каталонською мовою. Вже цього року очікується його поява у RDA Toolkit. Загалом упровадження стандарту (з використанням формату MARC21) розпочалося 2016 р., у т. ч. для опису рідкісних матеріалів.

З особливою увагою була заслухана доповідь французького бібліотекаря **Франсуази Лереш** «Позиція Франції стосовно впровадження RDA». Доповідка повідомила, що у листопаді 2014 р. Національній бібліотеці Франції і Бібліографічній агенції вищої освіти було доручено вивчити потребу стандартизації метаданих і ставлення публічних та наукових бібліотек до RDA. Фахівці розробили так звану «дорожню карту», яка передбачала: 1) за допомогою автоматичного оброблення даних, а також технологій та стандартів семантичного вебу привести французькі каталоги у відповідність з вимогами FRBR; 2) на основі RDA створити RDA-FR, тобто французький варіант RDA, який поступово став упроваджуватися з 2015 р.; 3) розпочати Національну бібліографічну Програму переходу на новий стандарт. Був створений новий спеціальний веб-сайт цієї Програми: <http://www.transition-bibliographique.fr/enjeux/bibliographic-transition-in-france>.

Французькі фахівці дійшли висновку, що хоча RDA базується на FRBR, модель не може бути повністю реалізована, адже на сьогодні ці правила ще не дозволяють повною мірою реалізувати зв'язки між двома типами записів, на яких вони ґрунтуються: бібліографічними і авторитетними. Багатство і підтримання цих зв'язків становлять суть і силу всіх головних каталогів французьких бібліотек. Тому замість того, щоб поспішати увалювати правила, що не відповідають національному контексту, бібліотекарі Франції зосередилися на підготовці каталогів, котрі відповідали б FRBR. Мета полягає в тому, щоб показати переваги інформації, структурованої таким чином.

Як відомо, з липня 2011 р. Національна бібліотека Франції розпочала проект data.bnf.fr, суть якого – представлення на вебі каталогів та інших зібрань даних, що їх продукує Бібліотека. Вибудовуючи зв'язки за FRBR, фахівці використовують алгоритми, розроблені для проекту data.bnf.fr, його пов'язаних даних (Linked Open Data Service), коли посилання між твором і його виданнями генерується автоматично. У свою чергу, ці посилання посилюють каталог і закладають фундамент для справжньої архітектури FRBR.

Французькі бібліотекарі мають на меті прийняти національний профіль RDA, який відповідав би їх бібліографічним амбіціям. Робоча група під назвою «Стандартизація – RDA у Франції» підготувала проект «RDA – FR: Французький перехід до RDA». Нові правила будуть публікуватися й впроваджуватися поступово, замінюючи французькі Правила каталогізації, які видавалися AFNOR (Association Française de Normalisation) – національною організацією зі стандартизації Франції.

Мета розробки RDA – FR – збереження в RDA того, що було перевагою французьких каталогів. Міжнародні правила зберігаються, коли це можливо, але змінюються, якщо це необхідно для врахування французького контексту. RDA – FR ґрунтується на французькому перекладі RDA, але враховує французьку специфіку. Важливо зауважити, що усі внесені до оригінального тексту RDA зміни документуються, а посилання на Правила зазначаються. Найбільше розходжень між французьким варіантом і RDA стосується визначення поняття «вираження» (expression) і, відповідно, його застосування у правилах.

RDA – FR опубліковані у 2015 р., відповідно, було організовано низку навчальних семінарів, які тривають і впродовж 2016 р. (слайди навчальної

сесії доступні французькою мовою <http://www.transition-bibliographique.fr/se-former/supports>). Хоча загалом, ще починаючи з 2012 р., регулярно проводилися навчальні курси, щоб підготувати французьку бібліотечну спільноту до викликів, пов'язаних зі зміною правил каталогізації.

На ризькому семінарі була представлена французька розробка нової інтегрованої бібліотечної системи «Syrtis», яка ґрунтується на Функціональних вимогах до бібліографічних записів і технологіях семантичного вебу (<http://www.progilone.fr/syrti>). Поки що ця система впроваджена у середнього розміру публічних бібліотеках.

З доповіддю «RDA у Данії» виступив **Андерс Като** (Данське агентство з культури та палаців) у співавторстві з **Ханне Хансен** (Данський бібліографічний центр). Він повідомив, що данські національні правила каталогізації ґрунтувалися на AACR з використанням danMARC2 формату, що є специфічнішим від MARC21. Вони дійсно застаріли і потребували змін. Але в Данії їх не поспішали вносити, чекаючи на RDA. Доповідач окреслив засади переходу до RDA, відзначивши насамперед те, що у країні діє сильна бібліотечна інфраструктура. Питання що до того, які правила каталогізації використовувати, вирішують державні органи, а не окремі установи.

Найвищою консультативною радою з бібліографічних справ у Данії є Данська бібліографічна рада (Bibliografisk Råd). Саме нею аналізувався новий стандарт, вивчалася й формулювалася національна стратегія щодо авторитетних даних. У травні 2016 р. Радою були представлені пропозиції Данській агенції з культури і палаців про перехід до RDA та створення національного депозитарію авторитетних даних. Проведений аналіз стосувався наслідків впровадження RDA для описової каталогізації, зокрема, багатотомної; наслідків для danMARC2 формату; авторитетних записів імен та назв; наслідків для каталогізації серіальних видань, загального визначення матеріалів та ін.

Данська бібліографічна рада надала рекомендації: переходити до RDA, але залишити правила в англійському варіанті, переклавши данською лише словник і профіль. Рухатися від реєстрації втілень до реєстрації сутностей і ґрунтуватися на очікуваннях, що майбутні формати каталогізації

будуть використовувати сутнісну структуру (сутностей), наприклад, VIBFRAME.

Доповідач відзначив, що у данських, як і у ісландських бібліотекарів, існує висока залежність від іноземних каталожних записів. Значне їх число імпортується з каталогів зарубіжних бібліотек. Тому, найвірогідніше, проект упровадження RDA буде готовий восени 2016 р., здійснюватиметься впродовж 2017 р., а остаточний перехід до нового стандарту очікується у 2018 р.

Міріам Сафстром (Miriam Sjöström) з Національної бібліотеки Швеції у своєму короткому повідомленні розповіла про переклад Словника RDA, зв'язків та визначень (Додаток I – K).

Представник Норвегії відзначила, що у її країні текст стандарту перекладають професійні перекладачі за допомогою спільноти каталогізаторів.

Т'єрі Клавє (Thierry Clavel) зі Швейцарії розповів про впровадження RDA у франкомовній частині країни, про діяльність робочої групи з ухвалення нового стандарту.

Вперше на зустрічі EURIG прозвучав і виступ від України (**Н. Стрішенець**). У ньому йшлося про стандарти каталогізації, за якими працюють українські бібліотеки, національні зокрема, про інтегровані бібліотечні системи та формати, які використовуються при цьому. Говорилося також про можливості та перспективи впровадження RDA.

Завершуючу роботу, учасники зібрання визначили місце проведення наступного семінару. Він відбудеться 2017 р. у Флоренції.

Таким чином, реалії засвідчують, що переважна більшість національних бібліотек Європи або вже використовує новий стандарт, або перебуває у стані переходу до нього. Тому українські національні бібліотеки також мають активно працювати над перекладом та розробленням методичних рекомендацій з його впровадження. Бібліотекарі Національної бібліотеки Латвії, які впроваджують стандарт, вже одержали запрошення від бібліотечного факультету Ризького університету прочитати курс лекцій з RDA. Українські бібліотекарі також мають знати про нього ще зі студентської лави.

Надія Стрішенець,
провідний науковий співробітник НБУВ